

Історія України

УДК94(477):314.743

Біловус Л. І.

доктор історичних наук, доцент,

завідувач кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського національного університету

Гомотюк О. Є.

доктор історичних наук, професор,

професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського національного університету

Недошитко І. Р.

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського національного університету

ДІАСПОРНА МЕРЕЖА ЯК ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬТВА

У статті проаналізовано досвід побудови громадянського суспільства українською діаспорою у США. Зазначено, що в Україні на сьогоднішній день актуальним залишається питання не сформованості громадянського суспільства, а діаспора має досвід будівництва громадянського суспільства, який варто застосувати в Україні.

Загалом, за період перебування в Північній Америці українці розбудували широку мережу громадсько-політичних, релігійних, професійних установ, а також фінансових – кас взаємодопомоги, банків та страхових товариств, сумарний оборотний капітал яких складає 1 млрд дол. У США діють 13 політичних українських організацій, 12 професійних товариств, 29 кредитні спілки, 4 страхові товариства, 3 молодіжні організації, 3 жіночі спілки та ін.

На прикладі розвитку української діаспори в США доведено, що суспільство стає громадянським шляхом самоорганізації кожної особистості, розвитку демократії в країні, реалізації прав і свобод людини як громадянина, виконання нею політичних, громадянських обов'язків. Кожен член української

громади усвідомлює себе носієм суверенітету, джерелом влади, свідомим суб'єктом політичної діяльності, людиною, яка відповідає за свої дії, за майбутнє своєї країни і світової спільноти загалом.

З'ясовано, що громадську діяльність діаспори, побудовану на засадах волонтерства, визначає зацікавленість членів, які незалежно від зовнішніх стимулів працюють з метою розвитку організації, а також для власного самозадоволення і самореалізації.

Нами наголошено, що за період незалежного розвитку України в суспільній свідомості відбулися деякі прогресивні зміни, пов'язані із введенням в Україні ринкових та демократичних засад, у тому числі під впливом контактів із діаспорою. Разом з тим, визначені тенденції нестійкі та мають несистемний характер. Досвід побудови громадянського суспільства у США є цінним для досягнення соціального компромісу та збалансування інтересів різних суспільних груп.

***Ключові слова:** українська діаспора, громадянське суспільство, демократія, волонтерство, організації.*

Постановка проблеми. Державотворчі процеси, які відбуваються упродовж майже 30 років існування незалежної України, спонукають до аналізу та роздумів. На сьогодні актуальними залишаються питання, які потребують вирішення: пошук нацією власного місця у світовому просторі, вибір оптимальної моделі розвитку, несформованість громадянського суспільства, консолідація української спільноти, виховання і збереження національної ідентичності та ін.

Зазначимо, що на сучасному етапі не залучено усі ресурси і не використано наявні можливості. Йдеться насамперед про потенціал української діаспори США, яка урізноманітнює та збагачує здобутки українства у світі, а також надає Україні посильну допомогу в її державотворенні.

Актуальним і своєчасним є вивчення досвіду української громади США у побудові громадянського суспільства, адже громадянське суспільство в Україні тільки починає утверджуватися, а становлення української нації як політичної сили відбувається дуже повільно і болісно. Важливою проблемою залишається

загальнонаціональна консолідація та нормативно-правове забезпечення прав і свобод українців, що підтверджує досвід української діаспори США, яка зберігає, відтворює і розвиває національну культуру за кордоном. В. Маркус на першому Всесвітньому форумі українців наголосив на тому, що діаспора має досвід будівництва громадянського суспільства, який варто застосувати в Україні [1, с. 152].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналізуючи стан наукової розробки проблеми, слід звернути увагу на праці американських дослідників, здебільшого українського походження. В 1991 р. опубліковано англomовну колективну монографію «The Ukrainian Heritage in America» за загальною редакцією В. Душника [2]. У монографії І. Базарком, І. Білинським [3] та Є. Скоцько [4] досліджено роль громадських структур у житті діаспори; Н. Пазуняк [5], М. Мельник [6], О. Соколишин [7], С. Горак [8], Л. Полтава [9], О. Кисілеска-Ткач [10], В. Лучків [11], О. Домбровський [12] та В. Омельченко [13] детально проаналізували становище українознавчої освіти у США. С. Горак, Н. Позуняк, О. Соколишин зробили наголос у своїх роботах на публіцистичній та науковій діяльності вчених української діаспори. Окремі аспекти громадського життя українців США вивчав С. Рудик [14]. Американський вчений І. Зелик простежив ставлення представників старшого і молодшого поколінь іммігрантів до участі в громадських організаціях, їхнє розуміння «українськості», яке пов'язується із мовою, культурною спадщиною, традиціями та ін. [15]. Цінними у дослідженні даного питання є наукові праці В. Губарця [16], І. Краснодемської [17], Т. Лупула [18], К. Чернової [19], О. Сліпушко [20] та ін.

Зважаючи на недослідженість та актуальність порушеної проблематики, **основним завданням** нашого дослідження вважаємо аналіз досвіду побудови громадянського суспільства українською діаспорою у США.

Виклад основного матеріалу. Досвід українських емігрантів є значним, оскільки їм доводилося виконувати складні завдання, починаючи від 1870-х р., коли розпочалася масове прибуття до США [21, арк. 34]. Поліетнічність населення, яке переважно спілкується англійською мовою, специфічний спосіб

американського життя, до якого пристосуватись відразу складно, зумовлюють необхідність збереження національної ідентичності та входження у громадсько-політичне й культурне середовище США, а це пришвидшує процес асиміляції. Вирішити ці проблеми іммігранти можуть з допомогою створених організацій, які одночасно дають змогу брати участь у громадсько-політичному житті США, набувати нового досвіду, а також зберігати свою національно-культурну ідентичність.

Першими організаціями, які спонукали емігрантів у США до активної діяльності, були церковні греко-католицькі або православні громади. Це зумовлено тим, що «...їхали переважно бідніші селяне, двірська служба, слуги, міський пролетаріат, а проcentage дуже й дуже мало свідомих одиниць, які звичайно дають почин до всякої культурної праці серед народу» [22, с. 13]. Іншою, найбільш поширеною формою організації між українськими емігрантами в США на той час були «...різні запомогові товариства, чи так звані «Союзи»[22, с. 15].

Одними з найбільших українських організацій у США, які займаються просуванням та захистом інтересів нашої громади в цій країні, є такі: УАКР, УККА, УФА, фундація «Україна-США», ООЧСУ, культурний фонд «Вашингтонська група» [23, арк. 1]. Функціонують також УНС, ФДДЧ, ЗУДАК, кредитна спілка «Самопоміч», СУА, УІТ, НТШ-А, «Товариство українських інженерів Америки», «Українське лікарське товариство Північної Америки», «Фонд відродження спорту в Україні», СУМ, ОДУМ, «Пласт» та інші [24, с. 93–124].

З огляду на визначені завдання, ці об'єднання є політико-ідеологічного, релігійного, гендерного, молодіжного, освітнього, наукового, мистецького, фінансово-кредитного, страхового, професійного спрямування. Варто зауважити, що більшість товариств заснована представниками третьої хвилі еміграції. З часу проголошення незалежності України, у зв'язку з назрілими потребами розпочали діяльність ТДСУ, ФПДП, ККДУ, які вносять свою частку в утвердження та розбудову незалежної держави Україна.

Зауважимо, що найчисельнішими об'єднуючими організаціями

української громади є УККА та УАКР. УККА – це громадсько-політична організація, яка має статус неприбуткової, звільненої від податків. Очолює організацію Т. Олексій. Штаб-квартира знаходиться в Нью-Йорку. До УККА належать такі молодіжні організації: СУМ, ООЧСУ, Братство УПА («Бандерівське крило»), Товариство української студентської молоді ім. Міхновського (ТУСМ), Союз українців-католиків «Провидіння», Організація оборони Лемківщини (ООЛ) та ін. [21, арк. 35].

УАКР заснована 1–2 жовтня 1983 р. у Вашингтоні у ході конференції, скликаній комітетом за правопорядок в УККА. УАКР є складовою організацією СКУ і УВКР. Налічує близько 100 тис. громадян США українського походження. До складу УАКР входять громадські, політичні, освітні та молодіжні організації демократичного спрямування. Голова – І. Гавдяк. Штаб-квартира організації розташована у Вашингтоні [23, арк. 14–15].

В окрузі «Колумбія» значну об'єднуючу роль відіграє Асоціація українських та американських професіоналів «Вашингтонська група», мета якої – висвітлення української культурної спадщини на теренах США, професійне зростання, знайомство широких мас населення США з політичними та соціальними проектами, які відбуваються в Україні [25, арк. 60]. До складу Вашингтонської групи входять культурний і стипендійний фонди та бізнес-форум. Організація заснувала щорічну стипендію для стажування у посольстві України. Формальними керівниками організації є Рада директорів, на чолі з президентом, які обираються щороку на загальних зборах.

Зазначимо, що українською організацією в США, яка діє упродовж тривалого періоду, є УНС (до 1914 р. мав назву «Руський народний союз») [21, арк. 39]. УНС заснований у 1894 р., проводить сьогодні активну діяльність, керуючись принципом «...в єдності сила, яку важко перемогти» [26, с. 47]. Ставлячи за мету інтегрувати українців із належним рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних якостей і спроможностей в американське суспільство, УНС серед основних завдань визначив матеріальну допомогу хворим; просвіту населення через заснування шкіл, читалень, популяризацію літератури; мотивування українців до активного громадсько-

політичного життя [324, с. 47]. Президентом УНС є С. Качарай. Станом на 2005 рік УНС нараховував у своєму складі 60 тис. членів цієї організації [21, арк. 35].

Громадські організації українців США побудовані за принципом вільного членства і добровільності внесків. Так, на початковому етапі кожен член сплачував по 50, а пізніше по 70 центів щомісяця до УНС, а у разі його смерті родичі отримували 300 доларів посмертної допомоги [26, с. 54]. Значною є матеріальна підтримка для українських студентів-унсівців, яка виділяється у розмірі понад 100 тис. доларів щороку, що є можливим з огляду на внески членів громади. У програмних документах УККА йдеться про те, що усі члени мають співпрацювати для загального добробуту; виявляти взаємну повагу, підтримувати всі акції «...датками до його фондів та іншою діяльністю, яка є потрібна для досягнення його мети і здійснення його завдань» [27, с. 5, 7, 9].

Завдяки фінансуванню своїх членів зміцніла потужна нині організація української діаспори в Північній Америці – українсько-американська федеральна кредитна спілка «Самопоміч», штаб-квартира якої розташована в Чикаго [28, арк. 129]. Заклавши підвалини української кредитної спілки в Нью-Йорку, основною метою діяльності стало віддано служити своїй громаді [28, арк. 130]. Таким чином, страхові товариства, кредитні кооперативи створили фінансову базу для громадської активності українців США. У 2000 р. загальний актив кредитних спілок становив 1 млрд 370 млн 24 тис. дол. [21, арк. 36].

Практично усі інституції української діаспори США долучаються до матеріальної підтримки України в розбудові громадянського суспільства, його трансформації та демократизації. Так, серед основних завдань СУА було визначено допомагати Батьківщині морально й матеріально [29, с. 236]. Тільки впродовж 1990–2005 рр. СУА надавала щорічну фінансову допомогу Україні середньому 200 тис. дол., а в 2006–2011 рр. спрямовано в нашу країну 869 тис. дол. СФУЖО, яку засновано в 1948 р. у місті Філадельфія за ініціативою СУА з метою об'єднання жіночих організацій української діаспори, регулярно надає матеріальну допомогу багатьом громадським організаціям в Україні [30, арк. 70]. Напрямами діяльності ККДУ (створеного у січні 1991 р.), є такі: сприяння державотворенню України, піднесення національної свідомості, демократизація

суспільства та гуманітарно-добродійна підтримка [20, с. 21].

Громадські організації українців США мають чітку й розгалужену структуру. Так, УККА об'єднує близько 20 українських організацій, має 75 відділів в усій Америці та налічує близько 200 тис. осіб (станом на 2005 р.) [21, арк. 35]. Функціонує також три бюро: у Нью-Йорку, де розташована крайова канцелярія; у Вашингтоні – УНІС та у Києві. Українознавчу інформацію для громадськості США та світу УККА публікує у періодичних виданнях («The Ukrainian Quarterly») та («The Ukrainian Bulletin»).

СУА має триступеневу організаційну структуру – відділи, окружні управи і Головну Управу (а також вільне членство). СУА має 8 округ, які об'єднують відділи на даному терені та дві зв'язкові віддалених відділів, які координують працю 18-ох відділів, розкинутих по різних штатах Америки. Кожного року округи проводять свої річні з'їзди, а Головна Управа (до якої входять ексекютива, референтури та голови округ) своє річне засідання. В даний час є 70 відділів, розташованих у 30 штатах США та приблизно 1750 членів. Найновіші відділи (з 2013 року створено 8 нових відділів у 5 штатах) складаються з жінок останньої хвилі еміграції з України, які готові співпрацювати з тими відділами, що вже є над проектами СУА для добра українців, де б вони не знаходилися. [31, с.291].

Організаційною чіткістю вирізняється діяльність ККДУ. Так, у січні 1991 р. відбувся установчий з'їзд ККДУ. У з'їзді взяли участь 155 делегатів, які репрезентували 23 допоміжні комітети. На підставі перевірки Верифікаційної комісії право голосу отримали 88 учасників з'їзду, які обрали 21 члена Ради директорів (Б. Бурачинський, В. Баранецький, Р. МекКоннел, В. Маркус, О. Зінкевич, Т. Гунчак, Р. Воронка, Л. Татух, З. Матківський, У. Мазуркевич, Б. Футей, Б. Ткачук, М. Дейчаківський, Ю. Грабович, В. Сохан, З. Захаріясевиц, І. Олексин, М. Шмігель, Н. Пазуняк, М. Герець, А. Лисий), і п'ятичленну Ексекютиву (Б. Бурачинський – голова, Р. МекКоннел – перший заступник голови, В. Маркус – другий заступник голови, У. Мазуркевич – секретар, В. Баранецький – касир). Контрольну комісію обрано в такому складі: Н. Олесницький, С. Ворох, В. Сосяк, В. Король і І. Білінський [20, с. 15–16].

Розвиток української діаспори підтверджує, що суспільство стає громадянським шляхом самоорганізації кожної особистості, розвитку демократії в країні, реалізації прав і свобод людини як громадянина, виконання нею політичних, громадянських обов'язків. Кожен член української громади усвідомлює себе носієм суверенітету, джерелом влади, свідомим суб'єктом політичної діяльності, людиною, яка відповідає за свої дії, за майбутнє своєї країни і світової спільноти загалом. Так, УККА як координуюча та репрезентативна установа українців Америки, УККА, що є однією з найчисленніших та найвпливовіших організацій української громади США [21, арк. 35], яскраво демонструє цей досвід від початку створення.

Спочатку УККА створювався як неполітична організація, завданнями якої були такі: «1) координувати і посилювати участь українців Америки в мирових зусиллях Америки та закріплювати і пропагувати американський спосіб життя; 2) сповіщати про скрутне становище українського народу та забезпечувати всі можливі засоби підтримки в його героїчній боротьбі за відбудову вільної, незалежної і демократичної Української держави; 3) допомагати українському народові в його ріднім краю, щоб здобув чесне і рівне трактування з іншими народами, як вільний і об'єднаний член в родині європейських держав; 4) брати участь в забезпеченні відповідної правної і матеріальної допомоги українському населенню через співпрацю з добродійними приватними і урядовими установами і їх акціями; 5) допомагати і підтримувати владу США...» [27, с. 5, 7, 9].

Загалом УККА здійснює активну лобістську діяльність, зокрема щодо питань антидемпінгу української продукції на американських ринках, а також організовує кампанії протесту проти антиукраїнських публікацій в американських ЗМІ. УККА координує культурні, освітянські та соціальні програми в діаспорі, в тому числі через мережу шкіл українознавства, підтримуючи контакти в Україні з товариством «Просвіта», університетами. Упродовж багатьох років керівництво організації активно працює з конгресменами та сенаторами для забезпечення підтримки України в Конгресі США [32, с. 2].

Українська діаспора США, яка має представників в ООН, стежить за дотриманням прав і свобод громадян. У грудні 2011 р. представниками до ООН на 2012 р. були обрані А. Лозинський; А. Добрянський, М. Придаткевич-Чвиль, Р. Лозинська та А. Непрель (представники у Нью-Йорку), В. Кришевич (представник у Відні). Як наголошується в документах ООН, РЄ, інших міжнародних організацій, сучасний цивілізаційний прогрес можливий лише за умови, коли громадянське суспільство розвиватиметься повною мірою, а уряди всіх країн співпрацюватимуть. У розділі «Права людини, демократія і добре управління» Декларації тисячоліття ООН зазначено: «Ми не пожаліємо зусиль для сприяння демократії та зміцнення правопорядку, а також для забезпечення поваги до всіх міжнародно визнаних прав людини і головних свобод, включаючи право на розвиток» [33]. З огляду на це 21 вересня 2011 р. з ініціативи УККА понад 100 осіб зібралися на мітинг перед Постійним представництвом України при ООН щодо згортання демократичних процесів в Україні [32, с. 2].

Так, велике значення для реалізації демократичних перетворень, на думку представників української діаспори має дотримання прав людини в Україні. Ці питання обговорюються на міжнародних конференціях, зустрічах та під час переговорів з офіційними особами. За допомогою організації різних акцій, протестів із залученням мас-медіа, формувалася думка громадськості США про права людини в Україні, демократичність виборів, рівень корумпованості влади, заангажованість та заполітизованість судового процесу. Варто вказати на активну діяльність у цьому напрямку ООЧСУ, що була створена 27 жовтня 1946 р. Ця організація метою своєї діяльності визначила пропагування ідей визвольної боротьби українського народу та надання їй всебічної допомоги українству. Стратегія ООЧСУ базується на положеннях Декларації Президента США Франкліна Делано Рузвельта чотирьох свобод: свободи слова; свободи совісті; свободи від страху; свободи від злиднів [23, арк. 56].

Якщо брати до уваги такі базові цінності, як: права людини, демократія та верховенство права, то в Україні вони не забезпечувались повною мірою. Обов'язок держави насамперед полягає в гарантуванні прав і свобод людини.

Водночас для функціонування демократії, потрібно, щоб людина мала свободу, свідомо нею користувалася і могла вільно створювати демократичні інститути. Щодо цього С. Головатий наголосив, що українці тривалий період були безконституційною нацією, оскільки Конституції СРСР чи УРСР не забезпечували відповідних прав і свобод [34].

Важливу роль у сприянні демократичному розвитку, проведенні ринкових реформ та зміцненні прав людини в Україні відіграє фундація «Україна-США» – неприбуткова неурядова організація, створена у Вашингтоні в 1991 р. за підтримки уряду США. Очолює цю організацію Н. МакКонелл. Своєю місією фундація «Україна-США» визначила забезпечення мирного життя та процвітання населення шляхом поширення демократичних цінностей [25, арк. 60]. Фундація постійно надає гуманітарну допомогу Україні, та впроваджує проект щодо налагодження співробітництва між спорідненими містами в Україні та США, «...щоб долучити місцеві громади України до досвіду функціонування невеликих містечок у США та до демократичних цінностей західного суспільства» [23, арк. 13].

Свідченням цього є те, що у 2005 р. з ініціативи Фундації «Україна-США» реалізовано програму «Політичний діалог України та США», яку фінансував Державний Департамент США і вона мала доповнювати та поглиблювати офіційний двосторонній діалог між Україною та США. Понад 60 високопосадовців та експертів, залучених до вироблення державної політики, збиралися для обговорення українсько-американських відносин у таких напрямках, як зовнішня політика та національна безпека; політика та урядування; інформаційна політика та ЗМІ; економіка та бізнес. Співголовами кожної із зазначених груп були українські та американські експерти, а керівництво роботою цих груп здійснювали такі партнерські організації: Атлантична рада США, Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, Міжнародний центр перспективних досліджень, Інститут Кеннана Міжнародного центру підтримки науковців ім. В. Вільсона, компанія «SigmaBleyzer», та Фонд «Європа XXI» [35].

У 2005 р. в рамках проекту було проведено дві робочих сесії: перша

відбувалась природно 6–9 червня 2005 р. у Вашингтоні, а друга 14–17 листопада в Києві. Після завершення роботи кожна робоча група представила рекомендації урядам України та США щодо вироблення політики за визначеними тематичними напрямками. Третю сесію проведено від 25 до 29 вересня 2006 р. у Вашингтоні і її транслювали через мережу Інтернет у прямому ефірі. Директор у справах Центральної та Східної Європи Ради національної безпеки США Д. Вільсон у виступі вказав на важливе значення цієї програми: «Я високо ціную роль, що її відіграє фундація «Україна-США» у сприянні цьому «Політичному діалогу» [35]. Зауважимо, що в 2006 р. після завершення роботи кожна робоча група також подала рекомендації урядам України та США щодо вироблення політики за визначеними тематичними напрямками.

На сучасному етапі залишаються невирішеними питання взаємовідносин міжпредставниками четвертої хвилі еміграції, організаційні проблеми. Існує проблема взаєморозуміння між представниками першої, другої та третьої хвиль імміграції з новоприбулими українцями, а також певні труднощі з адаптацією українців, які прибули до США в 90-х р. ХХ ст. Зокрема, обмежена кількість організацій української громади реально допомагає новоприбулим вирішити організаційні проблеми. Крім того, значна кількість нових іммігрантів з України не володіє українською мовою, що створює певний бар'єр при вступі до існуючих організацій української громади в США [21, арк. 38]. Разом з тим проведений аналіз засвідчив, що впродовж 2010–2019 рр. відбувся вступ у ці організації більшої кількості україномовних громадян [36].

Існують також труднощі організаційного характеру. Так, до складу УККА увійшло 49 організацій американських українців, зокрема, УНС, СУА, НТШ–А, УВАН, ОДУМ, «Пласт», СУМ, ООЧСУ, ЗУДАК та ін. Однак у 1980 р. на з'їзді УККА серед організацій-членів комітету відбувся розкол: ті організації, що дотримувалися крайньоправих поглядів, залишилися в УККА, а решта, більш помірковані, утворили Комітет для правопорядку в УККА, який згодом стали називати УАКР. До ради, зокрема, увійшли УНС, СУА, низка молодіжних, професійних, громадських організацій. Від 24 до 26 вересня 2004 р. у

Філадельфії під гаслом «В єдності сила» пройшов 19 Конгрес УККА. Вперше від виходу зі складу організації в його роботі взяли участь представники УНС, а у підсумку конгрес прийняв резолюцію щодо поновлення співробітництва між УККА та УНС [37, арк. 101–102]. Інформаційно-аналітичні матеріали про становище української діаспори за кордоном у 2005 р. [21, арк. 33–40] свідчать, що у 2004 р. УНС приєднався до УКАА, що дало змогу виявити позитивні тенденції серед українських організацій США у напрямку поєднання зусиль для просування інтересів України на території США [21, арк. 35]. У газеті «The Ukrainian Weekly» містились публікації, в яких зазначалося «...що цей крок служитиме як стимул, щоб інші шукали взаєморозуміння, щоб будувати спільну співпрацю на благо нашого суспільства. Ми маємо пам'ятати, що тільки в єдності сила» [38, с. 1], а також було названо цей крок «...поворотним пунктом в історії розвитку українських організацій в США» [39, с. 10].

Вагомо, що українські американські організації (УККА, УАКР, УНС, ФДДЧ, ЗУДАК, ООЧСУ, СУА, ОЖОЧСУ, «Пласт», СУМ, «Самопоміч», «Нова українська хвиля» та ін.) входять до складу СКУ. Адвокат зі США, Ю. Куляс у своєму виступі на VI Світовому конгресі стверджував, що: «...конгрес потрібен для збереження національного духу в діаспорі та для допомоги українському народові відстоювати Українську державу» [40, арк. 113]. Є. Чолій від імені СКУ 24 червня 2011 р. оголосив офіційне звернення до лідерів європейських структур на самміті «Європейський Союз–Україна» з проханням підтримати інтеграцію України з Євросоюзом [41, с. 147].

Питання збереження ідентичності є складним і невирішеним, що впливає на активність громадського життя. Нині національно свідома частина української діаспори складається здебільшого з людей середнього та старшого віку. Ця група осіб активізує національний громадський рух, співпрацюючи з дипломатичними установами України у питаннях просування національних інтересів нашої країни за кордоном. Водночас американці українського походження середнього та молодшого віку доволі часто пасивно ставляться до подібних ініціатив [21, арк. 37]. З огляду на це, наприклад, основним завданням СУМ є виховання молоді в дусі збереження вірності ідейно-політичних засад і духовних цінностей

попередніх поколінь, а також активне сприяння у відновленні пластового життя в Україні [25, арк. 61].

Громадську діяльність діаспори, побудовану на засадах волонтерства, визначає зацікавленість членів, які незалежно від зовнішніх стимулів працюють з метою розвитку організації, а також для власного самозадоволення і самореалізації. Це стає прикладом для представників нової хвилі еміграції. Так, метою організації «Нова українська хвиля» «...є сприяння духовному, матеріальному добробуту, моральному і фізичному здоров'ю української громади у США, спільна праця задля розбудови України як суверенної, самостійної, незалежної, демократичної, правової держави; відродження духу національної єдності українців у світі, утвердження української національної ідеї, захист політичних, економічних, культурних та історичних здобутків українського народу, відродження і розвиток української мови, освіти, культури, українських звичаїв та традицій [42, с. 35].

Разом з тим, варто вказати, що на сьогодні члени цієї організації намагаються подолати ті проблеми, через які пройшли їхні попередники. Як відомо, матеріальний достаток, успіх у США досягаються у процесі праці. Саме цей спосіб у поєднанні з безкорисливою працею для громади задля збереження своєї самобутності веде до духовної зрілості. Якщо представники попередніх еміграційних хвиль зуміли подолати цю проблему, то представникам четвертої хвилі потрібно цього навчитись [42, с. 36]. Екс-президент СКУ А. Лозинський зауважив, що у представників «...четвертої хвилі недостатньо розвинена «концепція громадської діяльності», тому слід ознайомлюватися із засадами членських внесків і благодійництва» [41, с. 86].

На думку багатьох українців у США, прихід останньої хвилі іммігрантів з незалежної України, на яких розраховувала діаспора, не виправдав сподівань представників попередніх імміграційних хвиль, що новоприбулі активно залучаться до життя громади і в перспективі переберуть на себе функції управління. Ці проблеми є актуальними практично для всіх організацій діаспори в США [43, арк. 6]. Так, реальне зближення розпочнеться не раніше, ніж представники нової хвилі діаспори вирішать проблеми економічної адаптації до

жорстких економічних умов США. На наш погляд, для їхнього вирішення потрібен певний час. Хоча є окремі випадки залучення нових іммігрантів до діяльності організацій діаспори. Зокрема, об'єднання жінок ОЧСУ, як зазначається в звіті секретаря цієї організації М. Крутяк, структурно поділяється на 13 відділів, у яких залучені жінки старшого віку. Лише членами 2-х відділів є особи молодшого віку, в тому числі в одному з них працюють представниці четвертої хвилі [42, с. 243].

Отже, для нащадків попередньої хвилі еміграції характерні асиміляційні процеси. Частина молодшого покоління, через певні обставини, які зумовлює американський спосіб життя, змушена відокремити представників цієї групи від організованого суспільного життя громади. Окрім цього, значна частка українців США живе на території Західного узбережжя Америки, на відміну від попередників. Так, наприклад, громадяни Каліфорнії та Західного узбережжя Америки загалом відрізняються від українських громадян, які живуть на сході США. Йдеться насамперед про їхній невисокий рівень консолідації та політизації [43, арк. 6]. На нашу думку, це пов'язано, по-перше, зі значною віддаленістю від політичних центрів країни і, по-друге, переважанням впливу економічних чинників.

Відповідний стиль життя впливає на визначення напрямів співпраці з Україною. Інформаційні аналітики МЗС України у країні перебування вказують, що це не є політична генерація, а отже, вона налаштована на економічні проекти, де виявляє свою зацікавленість, відвідує заходи за участю представників ділових кіл України. Політично ця генерація живе життям США [43, арк. 7]. Відповідно проблема старіння найбільш політично і соціально активної групи громади зумовлює виникнення певних труднощів, що впливатимуть на співпрацю з Україною, а також актуалізує питання лідерства громадських інституцій.

Важливою характеристикою представників нової хвилі українських емігрантів є їхнє територіальне розселення у США. Переважна частина новоприбулих осіла у тих містах, де не створені великі українські громади, за винятком Нью-Йорка, Чикаго, Бостона, Вашингтона та ін. Практично не має

зв'язку між розмірами українських громад і місцем поселення новоприбулих з України. Наприклад, м. Сакраменто (Каліфорнія) посідає 2 місце за кількістю нових емігрантів і лише 22 – за кількістю українців неемігрантів [44, арк. 85].

Проте, незважаючи на певні проблеми, українці залишаються найбільш організованою меншиною у США [43, арк. 7]. Так, у Каліфорнії діє багато українських організацій, релігійних об'єднань. Найактивнішу діяльність здійснюють такі: СУМ, УККА, Союз українців Америки, «Пласт». Серед фінансових організацій найактивнішими є УНС, організація «Українські професіонали і бізнесмени», «Товариство допомоги Україні», ООЧСУ, «Українські кредитові спілки». Серед провідних українських культурних центрів можна також виокремити «Український спадковий клуб», «Українська спадкова школа», «Будинок України» [25, арк. 7]. Зауважимо, що понад 40 % іммігрантів поселяються у штатах Нью-Йорк та Каліфорнії [25, арк. 7].

Не можна оминати увагою той факт, що події 2013 року в Україні об'єднали багатьох представників української діаспори в США. Як пригадує віцепрезидент організації Razom Люба Шипович: «я вже готова повністю була інтегруватися в американське життя, забувши про свою далеку батьківщину, але почався Євромайдан.....» [45]. Основними напрямками діяльності Razom на початку створення був збір коштів та організація акцій на підтримку Євромайдану в Нью-Йорку, Вашингтоні та Філадельфії, а на сьогодні є співпраця і допомога волонтерам в Україні [45]. Серед головних досягнень членів організації Razom є голосування в Конгресі за санкції проти Росії після анексії Криму. Тоді багато учасників українського руху в Америці писали і зустрічалися з конгресменами – і демократами, і республіканцями, пояснюючи суть того, що відбувається в Україні. «У 2017-му Дональд Трамп на піку своєї популярності хотів зняти санкції проти Росії, - згадує Олесь Кузьма, американець у першому поколінні. - І що сталося? Українська діаспора, вся - і нова, і стара - об'єдналася, щоб цього не допустити. Сергій Лавров (голова російського МЗС) ще сказав, що ми кидаємося на Росію, як сторожові пси» [45].

Nova Ukraine із Західного узбережжя США також виникла на хвилі Революції гідності і основним своїм завданням вбачає «працювати на зміцнення

громадянського суспільства в Україні» [46]. У рік Nova Ukraine проводить до 15 заходів, включаючи лекції та дискусії із залученням таких солідних майданчиків, як університети Берклі і Стенфорд. В гостях у Nova Ukraine побували музикант і громадський діяч Святослав Вакарчук, народний депутат Мустафа Найєм, письменники Сергій Жадан та Юрій Андрухович. Спільно з Razom Nova Ukraine допомагає кільком десяткам освітніх проектів в Україні. Наприклад, фінансує найбільшу українську платформу для онлайн-навчання Прометеус, зокрема проект, спрямований на підвищення професійного рівня вчителів в Україні [45].

Загалом за період перебування в Північній Америці українці розбудували широку мережу громадсько-політичних, релігійних, професійних установ, а також фінансових – кас взаємодопомоги, банків та страхових товариств, сумарний оборотний капітал яких складає 1 млрд дол. У США діють 13 політичних українських організацій, 12 професійних товариств, 29 кредитні спілки, 4 страхові товариства, 3 молодіжні організації, 3 жіночі спілки [25, арк. 60]. У таких містах, як Ворен, поблизу Детройта, Іст-Віліндж у штаті Нью-Йорк, Чикаго, Філадельфія, Йонкерс, українські громади відігравали важливу роль в громадсько-культурному житті своїх регіонів [25, арк. 60].

Висновки. Дослідження феномену громадянського суспільства в Україні довело, що сфера інститутів громадянського суспільства залишається на правах об'єкта політичних відносин. Стан громадянського суспільства в Україні характеризується істотним майновим розшаруванням, нерозвинутим середнім класом (12 % населення). У громадських об'єднаннях зайнято близько 15 % населення. Громадянське суспільство робить перші кроки у політичній сфері, тому пріоритет держави в цьому разі в Україні зберігається.

У цьому виявляється одна з найістотніших відмінностей національної моделі громадянського суспільства від американської. Зазначимо, що досвід української діаспори США в побудові справжнього громадянського суспільства доволі значний. Він базується на тому, що українська громада, перебуваючи на північноамериканському континенті, змогла розбудувати широку мережу незалежних громадських організацій на основі поваги до індивідуума як

особистості, на засадах волонтерства, з відповідною організаційною структурою, з активно зацікавленими членами, які незалежно від зовнішніх стимулів працюють на розвиток організації з ідейною насагою для власного самозадоволення і самореалізації.

За період незалежного розвитку України в суспільній свідомості відбулися деякі прогресивні зміни, пов'язані із введенням в Україні ринкових та демократичних засад, у тому числі під впливом контактів із діаспорою. Разом з тим, визначені тенденції нестійкі та мають несистемний характер. Досвід побудови громадянського суспільства у США є цінним для досягнення соціального компромісу та збалансування інтересів різних суспільних груп.

Список літератури

1. Лазебник С. Роман з діаспорою. Історія і сьогодення взаємовідносин. К. : Істина, 2012. 200 с.
2. Dushnyk W. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. 690 p.
3. Bazarko I. The Establishment and Activities of the Ukrainian Congress Committee of America. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. pp. 23–71.
4. Skotzko E. Ukrainian Revolutionary Movement and ODWU, its American Auxiliary. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 454–467.
5. Pazuniak N. An Over view of Ukrainian Studies in American Institutions of Higher Learning. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 190–194.
6. Melnyk M. Ukrainian American Association of University Professors. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 608–610.
7. Sokolyszyn A. Ukrainica in English. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 169–176.
8. Horak S. Ukrainica in American Education and Scholarship: An Appraisal and Critical Review. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 177–189.
9. Poltava L. Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 469–475.

10. Kysileska-Tkacz A. Schools of Ukrainian Studies in the U. S. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 333–337.
11. Luchkiw V. Ukrainian Free University Foundation. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 343–346.
12. Dombrovsky O. The Ukrainian Historical Association is Twenty-Five Years Old. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 603–607.
13. Omelchenko W. The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S. The Ukrainian Heritage in America. New York, 1991. PP. 161–164.
14. Рудик С. ЗУАДК: 50 років на громадській ниві. *Українська діаспора*. 1995. Ч. 8. С. 73–83.
15. Трощинський В. Взаємодія західної української діаспори з Україною: стан, перспективи розвитку (за матеріалами експертного соціологічного опитування, проведеного 1996 р.). *Українська діаспора*. 1995. Ч. 10. С. 110–123.
16. Губарець В. Преса і книга діаспори. З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя. К. : Університет «Україна», 2008. 266 с.
17. Краснодемська І. Українознавчі студії діаспори (XX ст). К. : ННДІУ, 2011. 368 с.
18. Лупул Т. Сучасне закордонне українство: основні джерела та етапи становлення. (За матеріалами поточного архіву МЗС України) / міжнар. зб. інформ., освітніх, наук., метод. ст. і матер. з України та діаспори. Ніжин : Укр. вимір, 2005. Вип. 4, кн. 2.
19. Чернова К. Українська діаспора як соціокультурна система. К.: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2007. 347 с.
20. Тобі, Україно: Історія Координаційного Комітету Допомоги Україні в США. 1991–2003. / упоряд. О. Сліпушко. К.: Аконіт, 2004. 256 с.
21. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 5. Спр. 15553. Інформаційно-аналітичні матеріали про становище української діаспори за кордоном. 3 жовтня 2005 р. – 14 жовтня 2005 р., 187 арк.

22. Kyrylenko O. *Ukrainci v Amerytsi. Viden : Soiuz vyzvolennia Ukrainy*, 1916. 40 p.
23. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 1. Спр.11275. Питання національних меншин (загальне). 21 червня 2001 р. – 7 вересня 2001 р., 193 арк.
24. *Закордонне українство'2011 : інформ. кат. / упоряд. І. Винниченко; Ін-т дослідж. діаспори. К., 2011. 119 с.*
25. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 210. Спр.15554. Інформаційно-аналітичні матеріали про становище української діаспори за кордоном 14 жовтня 2005 р. – 15 жовтня 2005 р., 129 арк.
26. *Українці у Вільному Світі: ювілейна книга УНСоюзу з нагоди 60-річчя 1894–1954. Джерзі Ситі, 1954. 383 с.*
27. *Constitution and by-laws of the Ukrainian congress committee of America, INC. Printed by America. N. 817 FranklinSt., Phila. 23, Pa.*
28. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 210. Спр. 15540. Українці за межами України. 5 вересня 2005 р. – 20 жовтня 2005 р., 167 арк.
29. Заяць М. Звіт Союзу Українок Америки / 45-ліття СКУ: зб. звітів (7–9 верес. 2012 р., Греція). URL: http://www.ukrainianworldcongress.org/repository/Annual_meetings/2012/Book.pdf.
30. ЦДАВО України. Ф. 5233. Адміністрація Президента України. Оп. 2. Адміністрація Президента України Л. Кучми. Справа 1623. Про прийняття представників української діаспори. 4 січня 1997 р. – 12 листопада 1997 р., 138 арк.
31. *Світовий Конгрес Українців. Збірник звітів. 6-8 вересня 2019 року. Берлін, Німеччина. 334 с.*
32. УККА протестував у Нью-Йорку проти арешту Тимошенко та антидемократичної політики режиму Януковича. *Бюлетень УККА*. 2011. Жовт. URL:

http://www.olexy.net/ucca/images/stories/national_office/bulletins/2011/uk/Bulletin-Oct-2011-Ukr.pdf.

33. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций. URL: <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.htm>.
34. Головатий С. Спільні демократичні цінності як основа для подальшого об'єднання Європи. URL: <http://www.usps.org.ua/uploads/docs/Holovatyuy.pdf>.
35. Фундація «Україна–США». Програми. Політичний діалог України та США. URL: http://www.usukraine.org/ukrainian/u_actionreports.shtml.
36. Wolowyna Oleh. Atlas of Ukrainians in the United States: demographic and Socio-economic Characteristics. 2019 by Shevchenko Scientific Society, Inc.
37. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 210. Спр. 14712. Питання національних меншин (загальне), 268 арк.
38. UNA to participate in UCCA congress. *The Ukrainian Weekly*. 2004. № 39 (26 September). – P. 1.
39. Hadzewycz R. UCCA holds 19-th Congress, UNA delegates attend first congress since 1980. *The Ukrainian Weekly*. 2004. 3 October. P. 1, 10–11.
40. ЦДАВО України. Ф. 5233. Адміністрація Президента України. Оп. 2. Адміністрація Президента України Л. Кучми. Справа 421. Документи про зв'язки з представниками української діаспори за кордоном. 25 січня 1995 р. – 6 грудня 1995 р., 121 арк.
41. Роздольська М. Вільна особистість – творець своєї долі і співтворець історії свого народу. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. 100 с.
42. Крутяк М. Звіт діяльності жінок ОЧСУ в США / 45-ліття СКУ : зб. звітів (7-9 вересня 2012 р., Греція). URL: http://www.ukrainianworldcongress.org/repository/Annual_meetings/2012/Book.pdf.
43. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 210. Спр. 15552. Інформаційно-аналітичні матеріали про становище української діаспори за кордоном 3 березня 2005 р. – 4 квітня 2005 р., 213 арк.

- 44.ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.).
Оп. 210. Спр. 15539. Українці за межами України. 3 квітня 2005 р. – 5 вересня 2005 р., 143 арк.
- 45.Наші люди. Діаспора стала двигуном українського лобі в США та збирає мільйони доларів для батьківщини. URL:
<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/noviy-soyuznik-poroshenka-nepolitichni-poviji-i-bagato-kolomoyskogo-naykrashche-za-tizhden-za-versiyeyu-golovnego-redaktora-nv-ua-25>
- 46.Топ-10 найпопулярніших українських організацій у США. URL:
http://ukrainianchi.com/Топ-10-українських-організацій-у-США/?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=facebook&utm_source=socialnetwork&fbclid=IwAR1mEaJSjupKtmbDmzfJ-qmhXr1Q1FnbjgzXVPDIWvb_k3S7NIar_jCeyF4

Bilovus L., Homotiyk O., Nedoshytko I.

**‘DIASPORA NETWORK’ AS AN EXPERIENCE OF CIVIL SOCIETY
ORGANIZATION**

The article analyzes the experience of the process of Ukrainian diaspora building in the USA. It is noted that the question of the process of civil society formation remains to be still relevant in Ukraine, and the diaspora has experience of building such civil society, which therefore should be applied in Ukraine.

All in all, during the stay in North America, the Ukrainians have built a wide network of public, political, religious, and professional institutions, as well as financial institutions, among which mutual assistance funds, banks, and insurance companies, the total working capital of which is \$ 1 billion. As of today, there are 13 political organizations, 12 professional associations, 29 credit unions, 4 insurance companies, 3 youth organizations, 3 women's unions, and more in the USA.

The example of the development of the Ukrainian diaspora in the USA shows that society becomes a ‘civil society’ through the way of self-organization of each person, the development of democracy in the country, and through the realization of human rights and freedoms by each person as a citizen, meaning fulfilling political

and civic duties. Every member of the Ukrainian community recognizes himself/herself as a carrier of sovereignty, a source of power, a conscious subject of political activity, a person responsible for his actions, for the future of his/her country and the world community as a whole.

The study has shown the social activities of the Diaspora, which is built based on volunteering principles, is determined by the interest of members, who, regardless of external incentives, work to develop the organization, and their own self-satisfaction and self-fulfillment.

We emphasize that there have been some progressive changes related to the introduction of market and democratic principles in Ukraine, (including under the influence of contacts with the diaspora) in the public consciousness during the period of independent development of Ukraine.

However, the discussed trends are unstable and unsystematic. Therefore, the experience of building the civil society in the USA is valuable for achieving a social compromise and balancing the interests of different social groups.

Keywords: Ukrainian diaspora, civil society, democracy, volunteerism, organizations.